

Heemkundige Kring Dr. Croquet - Walem

MAGAZINE 51 - De Waelhemse pas

Driemaandelijkse uitgave : oktober - november - december 2018

Colofon

**Dit magazine is een uitgave van
vzw Heemkundige Kring
Dr. Croquet Walem**

**Maatschappelijke zetel:
Kloosterstraat 76
B-2800 Walem**

**www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be**

**U kan lid worden door
overschrijving van
10 euro op rekening nr.:
BE23 7512 0773 0691
dan krijgt u de volgende nummers
van ons tijdschrift in uw bus.**

**Redactie en medewerkers
van dit nummer:**

**Hugo Rom
Staf Daems
Karel Caelen
Willy Hendrickx
Walter Marivoet
Luacs Van de Leur
Nena Vandeweerd
Tom Van Buggenhout**

**Foto voorblad:
Een aquarel van J.B. De Noter
van het Blokhuis tussen Walem
en Mechelen.**

Onze ereleden

Balzarini Jan-Delwiche J.	Nauwelaerts Eugene
Bellon Bert-Loiselle Martine	Nuyts Dirk
Bergé Jan	Ooghe Bart-Sommen Liesbet
Boterman M.-Bosschaerts S.	Op de Beeck Eddy
Caelen Karel	Peeters Katrien (Apotheek-Walem)
Carpentier Christiane	Peeters-Van Laer (Schrijnwerkerij)
Coeckelbergh Willy	Peeters Henri
Daems Hendrik	Poot Jaak-Janssens Lea
De Belder Karel	Rahier Rombaut
De Greve Frans	Resseler Alex
De Groef Gerard	Resseler Willy
De Laet Pieter	Rom Hugo
De Ridder Hilde	Rijmenams Frans
De Vos Marie-José	Steensels Danny-Van Malderen Sabine
De Waerhert Paula,	Vaes Karel
De Win-Van Reeth	Van Buggenhout-Huysmans Flor
Dox-Vercammen	Van Buggenhout Tom-Veys Ann
Duquene S.-Van Buggenhout C.	Van Damme Gerard-Loiselle Monique
Gijsemans Jan	Van de brul Dirk (Bouwwerken),
Gilon Els (Haarstudio Ellix)	Van Genechten Gaby
Groep Gilon BVBA	Van Lint Jean-Van den Heuvel Inge
Honsia Clara	Van Look Juliette
Janssens Pieter	Van Malderen Stefaan
Laurens André	Vandamme Ricardo
Liekens Jo	Vander Kuylen Bart (Dierenarts)
Maes Bob-Van Buggenhout Agnes	Vansant Elza
Mariën Maria	Verbeeck Casimir
Marivoet Chantal	Verbeeck Ludo
Marivoet Martin	Verbiest Eric,
Marivoet Walter-van Berckelaer Liz	Vercammen Fons (AXA Bank)
Merckx Eddy-Tanghe Annabel	Wouters Gerald (Aannemer)
Michiels Frank	
Morrens Paul	

EDITORIAAL

Geen nieuws van het front

Het laatste nummer van 2018. Op 11 november was het 100 jaar geleden dat er een einde kwam aan de grote oorlog. De oorlog is afgelopen en ook in dit magazine. U kan het zelf vaststellen, we zijn er bijna in geslaagd om in dit magazine niets over de eerste wereldoorlog of het fort te schrijven. Moest de Stad Mechelen nu net niet klaar zijn geweest met de renovatie van het monument van de gesneuvelden aan de kerk, dan hadden we ook daar geen artikel moeten aan wijden, maar helaas die actualiteit konden we niet laten liggen. Dit is trouwens geen belofte dat we nooit/niks meer over het fort of de eerste wereldoorlog zullen brengen, wees gerust, er liggen nog wat onderwerpen hierover klaar voor de volgende magazines.

Met het hoofdartikel brengen we de oude verhoudingen tussen Walem en de stad Mechelen in herinnering, de "Walemse Pas" brengt ons terug naar de tijd waarin er tol/belasting werd geheven op wegen en waterlopen. Een stukje vergeten geschiedenis uit het grensgebied tussen Walem en Mechelen, "Mechelen-Noord" zoals dit nu wordt genoemd.

Dat het effectief ook over een echte grens ging, komt ook aan bod in een artikel over de "de Ferraris"-kaart: Walem lag in hertogdom Brabant, Mechelen vormde een zelfstandige heerlijkheid en de grens tussen beiden lag ergens tussen in. We bekijken deze interessante kaart in meer detail.

Recent was er nog een discussie in de media over te teruggave van kunstvoorwerpen uit Europese musea naar de landen van oorsprong (Afrika, Azië, Latijns Amerika). Een boeiende denkpiste, vooral ook omdat het doortrekken van deze aanpak, er zou voor zorgen dat bv. alle schilderijen van Bruegel en Rubens terug in de Vlaamse musea zouden terecht komen, en dat musea zoals het Louvre en het British Museum plots met een meer beperkte collecties zouden moeten werken. Om dit in de praktijk uit te testen op een kleiner schaal zijn we er in Walem al eens mee begonnen. Een stenen uitvoering van het wapenschild van een abdis van Roosendaal die ooit opgedoken was in een tuin in Walem werd teruggeschonken aan het domein Roosendaal.

De costuimen blijven voor inspiratie zorgen, vandaar een laatste episode in dit vervolgverhaal.

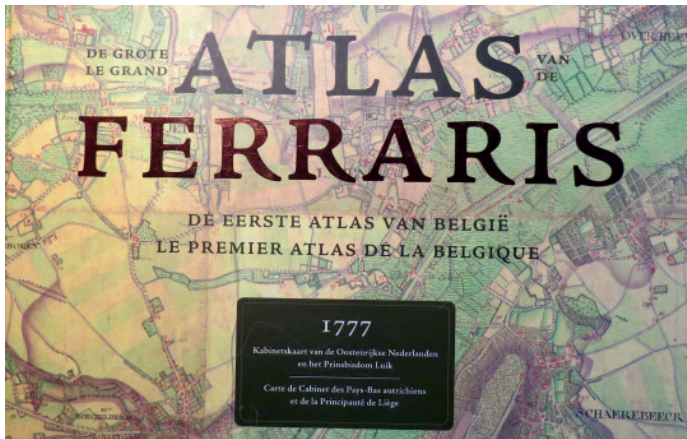
Tenslotte, de Stad Mechelen stelde onlangs trots een Mechelse versie van het spel Monopoly voor, dat ze als stad hierin Antwerpen vooraf gingen werd zoetjes vermeld. Heel fijn om te zien is dat ook Walem een plaatsje gekregen heeft op het spelbord. Dat Walem wordt voorgesteld met zijn fort, is mogelijk te verklaren door de aandacht die het fort de voorbije jaren heeft gekregen als historische plaats en als natuurgebied. Misschien niet zo bedoeld maar we zien dit toch als een appreciatie voor onze inspanningen.

Dit is het laatste nummer van het jaar ! Vergeet niet om uw lidmaatschap te verlengen. Fijne eindejaarsfeesten en tot in het nieuwe jaar.

de Ferraris kaart

Wie was de Ferraris ?

De familie de Ferraris was afkomstig uit Piemonte (Noord-Italië). Joseph de Ferraris werd echter geboren in Lunéville in Lotharingen. Hij groeide op in Wenen, en hij werd militair in het Oostenrijkse leger. Tijdens verschillende oorlogen en veldslagen die het Oostenrijkse leger voerde, liet hij zich opmerken en maakte hij meerdere malen promotie. In 1767 wordt hij door keizer Jozef II benoemd tot directeur-generaal van de artillerie van de Zuidelijke Nederlanden. Het was in die hoedanigheid dat hij werkte aan een kaart van de Zuidelijke Nederlanden die later dan de 'de Ferraris'-kaart werd genoemd.

Ook na zijn carrière in het leger, blijft hij als cartograaf actief. Hij overlijdt in Wenen in 1814 op 88-jarige leeftijd. Een gebouw van de Vlaamse overheid in Brussel werd naar hem vernoemd: het Graaf de Ferraris-gebouw. Heel toepasselijk huisvest dit gebouw o.m. het agentschap van wegen en verkeer en het agentschap natuur en bos.

Waarom de kaart 'de Ferraris'?

Einde van de 18de eeuw maakten de Zuidelijke Nederlanden (dit is het gebied dat overeenkomt met het huidige België) deel uit van het Oostenrijkse keizerrijk. Omdat deze regio ver van Wenen lag duidde het keizerlijke gezag een landvoogd aan die het bestuur over de Zuidelijke Nederlanden op zich nam. Tussen 1741 en 1744 en opnieuw tussen 1749 en 1780 was Karel van Lorreinen landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden.

Het Oostenrijkse Keizerrijk moest vele oorlogen voeren en het Oostenrijkse leger leerde dat het bezit van goede kaarten het verschil kon maken tussen winst en nederlaag. Keizerin Maria Theresia beval dan ook een opmeting van heel haar rijk, wat moest leiden tot meer accurate kaarten.

In het kader van die keizerlijke ambities beval Karel van Lorreinen het project van zijn vriend de Ferraris aan in Wenen. De Ferraris stelde voor om de Zuidelijke Nederlanden in kaart te brengen op schaal 1: 11520 (Carte de Cabinet). Naast deze kaart in detail zou er een tweede kaart gemaakt

worden op een kleinere schaal, deze kaart met minder detail zou te koop worden aangeboden (Carte Marchande). De verkoop van deze kaart moest het hele project mee financieren.

Eerder had de Franse kolonel de Bon in Wenen een gelijkaardige project voorgesteld. Dit was echter niet weerhouden omwille van de hoge kosten. De Ferraris gaf een veel lager prijs, en beloofde veel van zijn eigen middelen te investeren. Het is ook nog waard te vermelden dat de loterij van Genua uiteindelijk zorgde voor een groot deel van het budget.

De prijs van de Ferraris was verre van realistisch, maar het lage startbudget was een argument om later bij oplevering van bepaalde resultaten nieuwe budgetten bij te vragen. Een slimme aanpak ...

Zodra de Ferraris de toestemming kreeg, startte hij een proefproject in de "Heerlijkheid Mechelen". Mechelen werd als proefproject uitgepikt omdat daar de Oostenrijkse artillerie was gevestigd, het korps dat door de Ferraris geleid werd.

Uiteindelijk zullen de hele Zuidelijke Nederlanden door zijn team in kaart worden gebracht, dit alles zal ongeveer vier jaar duren.

Joseph de Ferraris

Er werden drie exemplaren van de kaart gemaakt. Een eerste werd bezorgd aan de keizerin, (dit exemplaar bevindt zich momenteel in Den Haag), de tweede aan Karel Van Lorreinen (momenteel in Koninklijke Bibliotheek in Brussel), het derde exem-

plaat kwam toe aan de kanselarij in Wenen (momenteel: Nationale Oostenrijkse Bibliotheek Wenen)

Ferraris kaarten leert ons dat het om een houten brug gaat.

Wat zien we op de kaart over Waelhem ?

Waelhem is opgenomen op kaart 91. Kaart 91 wordt in het overzicht aangeduid als "Malines".

Een eerste opvallende zaak is dat de grenzen van de heerlijkheid Mechelen (Seigneurie de Malines) heel duidelijk op de kaart zijn aangegeven.

Waelhem behoort niet tot de heerlijkheid, maar tot het hertogdom Brabant: de Stenengootbeek vormt de grens. Het is ook zo dat Battenbroek tot Brabant behoort en niet tot de heerlijkheid. Het kasteel van Emmaus behoort dan weer wel tot Mechelen.

Een blik op de kaarten aan de linkerkant leert ons dat Waelhem-brug toen de eerste brug was stroomopwaarts Nete, Rupel en Schelde.

De brug in Boom bestaat op dat moment nog niet, en bij de Ferraris is heel duidelijk te zien dat tussen Boom en Klein-Willebroek een veerpont voorzien was.

Ten westen van de brug is de houten molen van Battenbroek duidelijk te herkennen. Battenbroek zelf is op de kaart voorgesteld al een aaneenschakeling van akkers, weiden, afwateringsgrachten en rijen bomen.

De heerlijkheid Mechelen omvat ook de dorpen Heffen, Leest, Hombeek, Muizen en Hever. Pasbrug daarentegen behoort tot het hertogdom Brabant.

Opvallend zijn ook de "enclaves": stukjes heerlijkheid Mechelen als een eilandjes in Brabant en omgekeerd.

De noordzijde van het dorp wordt uiteraard begrensd door de Nete. De brug is duidelijk te herkennen. De legende van de

Walem als onderdeel van het hertogdom Brabant

Mechelen met zijn "enclaves" als eilandjes op de kaart van Ferraris

Het kasteel van Battenbroek en enkele hoeven zijn op de kaart een aantal rode stippen.

Het is duidelijk dat het bewoonde gedeelte van het dorp zich vooral rond de (huidige) Koning Albertstraat bevindt. Langsheen verschillende andere straten aan de oostkant van de hoofdstraat zien we op de kaart slecht sporadisch een huis.

De Koning Albertstraat zelf is ook nog lang niet volgebouwd, de verschillende stroken van bebouwing zijn nog duidelijk van elkaar gescheiden.

Helemaal in het oosten zijn de gebouwen en de waterlopen van de abdij van Rosendaal heel duidelijk te herkennen.

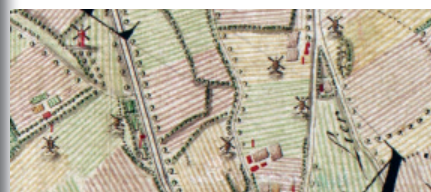
Aan de andere kant van Nete zijn het kasteel van Eeckhoven, de Lazaruskapel terug te vinden.

Een speciale vermelding verdient de aanduiding van eerdere (vóór 1771) schermutselingen en veldslagen op de kaart. Zo is er sprake van de slag bij Rosendaal op 19 juni 1747 en gevechten te Walem in 1576. Het eerste verwijst naar een gevecht tussen Fransen en Oostenrijkers, het tweede verwijst naar de verwoesting van Walem tijdens de oorlog tussen de Nederlanders (Staatsen) en de Spanjaarden.

Langsheen de rechte baan naar Mechelen zijn ten noorden van de stad meerdere molens te herkennen: de molenberg.

Op de weg (Kloosterstraat) van het dorp naar de abdij is een wip (boogschieten) aangeduid. Vanuit wat vandaag de Weverstraat wordt genoemd, loopt een voetweg naar de abdij, een weg die vandaag nog steeds een voetweg is.

Bronnen: de Ferraris-kaart op het web <http://www.ngi.be/NL/NL1-4-2-3.shtm>.
De Coene, K., Ongena, T., Stragier, F., Vervust, S., Bracke, W. & DeMaeyer, P. (2012).
Ferraris, the legend. *The Cartographic Journal*, vol. 49 (1), pp. 30-42.
De Grote Atlas van Ferraris / Le Grand Atlas de Ferraris, Lannoo, 608 p.

Je kan ons helpen !

Als heemkundige kring van Walem zijn wij nog altijd geïnteresseerd in **foto's uit het verleden**.

Oproep !!!

Duik in je oude dozen, zoek op je zolders, haal die vergeten fotoalbums terug boven.

Wij zijn geïnteresseerd in **alle foto's die te maken hebben met Walem**:

gebouwen, straten, plaatsen (al dan niet met personen)...

Breng ons de foto's, wij scannen ze in en bezorgen ze jullie zo snel mogelijk terug.

Indien mogelijk doen we het terwijl je er bij bent en kan je de foto's daarna terug meenemen.

Binnenbrengen kan bij alle bestuursleden.

Zie voor de lijst van de bestuursleden en contactgegevens op onze website :

www.heemkundewalem.be/contact.html

UITNODIGING

Zet op uw nieuwe kalender van 2019

Donderdag 7 februari 2019 vanaf 14:00

Dorpshuis Walem

Heemkundige Kring Dr. Croquet toon "**Filmkes uit de oude doos**"

Toegang gratis

Van Walem terug

Op donderdag 6 september 2018 werd in Roosendael een steen onthuld met het wapenschild en het devies van abdis Norberta de Berghe, abdis van Roosendael. De steen werd ontdekt in de woning van Jan Laureys aan de Koning Albertstraat in Walem.

Eerst lag hij in de tuin, later werd hij opgesteld in de kelder. Tijdens de lange hete zomer van 2018 werd hij teruggebracht naar Roosendael, waar hij een ereplaats kreeg in de kasteelruïne. Naast de steen hangt een portret van de abdis en een plaatje met een dankwoord aan de schenkers.

Portret van Norberta de Berghe. Onder de krul van haar kromstaf hangt haar wapenschild.

DE ABDIS

Norberta de Berghe werd geboren te Schelle in 1686 en in 1705 geprofest als religieuze in Roosendael. In 1742 werd ze aangesteld als abdis.

Ze bestuurde de abdij gedurende 12 jaren. Het waren geen gemakkelijke jaren.

Het was de tijd van de Oostenrijkse Successieoorlog. Ons land werd overspoeld door vreemde troepen die geregeld slaags raakten. Ook Walem en Roosendael hadden daaronder te lijden.

Blijkbaar heeft de Berghe ervoor gezorgd dat de abdij deze woelige periode zonder veel schade heeft overleefd.

Ze wordt door een historicus dan ook geroemd als een vrouw begiftigd met "een groot verstand, dat zij laet kennen in alle de ondernemingen".

Verder weet hij alleen nog te vertellen dat ze een aantal schilderijen liet maken voor de refter en dat ze een nieuw gastenkwartier liet bouwen.

Volgens dezelfde historicus leed ze op latere leeftijd aan een pijnlijke ziekte waartegen ze moedig gevochten heeft tot ze op 27 januari 1754 overleed.

DE STEEN

De steen is een flinke blok arduin van 400 kilogram. Bijna een meter hoog, 71 centimeter breed en 20 centimeter dik. Niemand weet met welke bedoeling hij gemaakt werd. Het is niet onmogelijk dat hij moest dienen als versiering voor de gevel van het gastenkwartier dat in haar opdracht gebouwd werd.

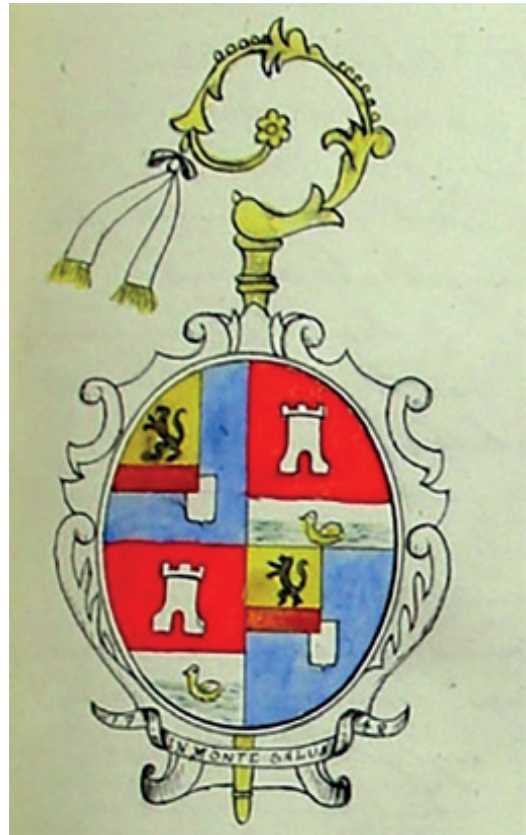
Zo zouden de toekomstige generaties kunnen zien wat zij verwezenlijkt had. Zulke dingen gebeurden wel vaker. Kijk maar naar het poortgebouw van Roosendael. Dat werd in 1777 door abdis Agnes Haegens gebouwd en is met haar wapenschild en devies versierd. Of het wapenschild van Norberta daadwerkelijk op het gastenkwartier geprikt heeft, is niet meer te achterhalen. Na de verkoop van Roosendael tijdens de Franse revolutie werden grote delen van de abdij afgebroken.

Er bestaat geen gedetailleerde afbeelding van het oude gastenverblijf. De stenen en het hout van de meeste abdijgebouwen werden na de revolutie verkocht als gerecycleerd bouw materiaal.

naar Roosendael

Hier zien we de steen zoals hij thans opgesteld staat in de kasteelruïne.

Hetzelfde wapenschild, afgebeeld op een oud document. Onder het wapenschild zien we een banderol met het devies "In Monte Salus". Vrij vertaald betekent dit "De berg brengt heil". Het is meteen een woordspeling op de familienaam van de abdis. Boven het wapenschild: haar kromstaf met de daaraan vastgeknoopte zweetdoek of sudarium.

Maar door de bewoners uit de omgeving werden ook heel wat materialen stiekem naar Walem overgebracht. Het is mogelijk dat het wapenschild in die tijd van eigenaar veranderde, maar niemand weet precies door wie, wanneer en waarom.

DE SCHENKERS

Toen de steen in zijn woning aan de Koning Albertstraat ontdekt werd, stemde Jan Laureys er mee in om hem terug naar Roosendael te brengen. Zelf heeft hij dit niet meer mogen meemaken. Hij overleed op 61-jarige leeftijd op 31 mei 2016 maar zijn intentie werd gerealiseerd door zijn partner Hilde Jaenen.

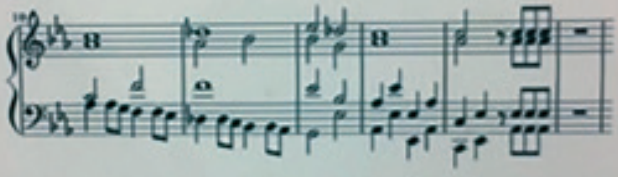
Jan Laureys was niet alleen leraar aan het Schepersinstituut in Mechelen, maar in zijn vrije tijd ook een begenadigd muzikant en componist. Hij bespeelde verschillende instrumenten en was zowel thuis in de wereld jazz als van de klassieke muziek. Hij studeerde dwarsfluit aan het Mechels conservatorium en was een aantal jaren fluitist bij het Mechels Harmonieorkest. In Lier volgde hij de afdeling Jazz en behaalde er in 2003 de prijs Pro Musica. Als componist werkte hij op het ogenblik van zijn overlijden aan een Agnus Dei, waaruit een muzikale regel op de gedenkplaat is weergegeven.

lvdI & kc

Wapenschild van abdis Norbertina de Berghe

Geschonken door Jan Laureys (1954 - 2016).
Aan zijn intentie werd verder vorm gegeven door Hilde Jaenen,
in liefdevolle herinnering aan een fijn man met een mooie, creatieve geest.

Het diepmenselijke, liefde en dood, is vaak te groot voor het bereik van woorden.
Muziek is een toegangsweg van een andere orde.

Jan liet ons zijn onvoltooide compositie Agnus Dei na.
Deze klanken vinden nu vereeuwiging naast een prachtige archeologische vondst
uit het verhaal van de abdij Roosendaal.

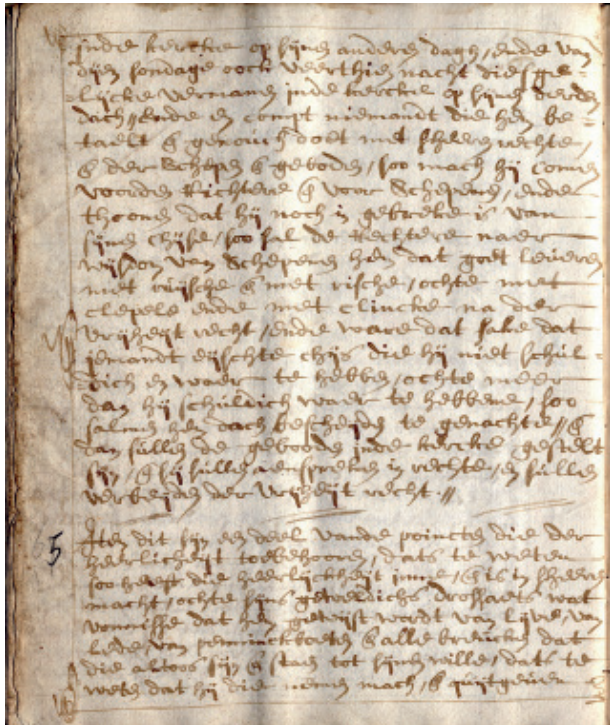
Liefde heeft altijd het laatste woord en voltooit.

Roosendaal dankt Jan Laureys en Hilde Jaenen
September 2018

De costuimen van

In dit LAATSTE DEEL van de costuimen leren we dat in die tijd, bij het niet tijdig betalen van de huur, men na vermaning door de burgemeester in de kerk, je nog 2 x 14 dagen tijd had, en had men dan nog niet betaald, dan gaf men u nog 3 dagen respijt om u zonder pardon met "klikken en klakken" op straat te gooien.

64. Vervolgens, wanneer een grondbezitter die cijns¹ krijgt op een onroerend goed dat iemand van hem pacht, nog wacht op de betaling van het cijns en de afgesproken periode overschreden is, dan kan hij voor een rechter en twee schepenen verschijnen en tonen dat het hij nog cijns moet krijgen en de termijn overschreden is.

Hierna zal hij de rechter na toestemming van de schepenen naar het erf leiden en de rechter en de schepenen drie Zwarte Schellingen betalen. De zondag daarop zal de burgemeester in de kerk verklaren dat ze het grondgebied hebben bezocht en dat bleek dat de grondheer inderdaad nog cijns moest krijgen.

De schuldenaar zal nog veertien nachten krijgen om te betalen. Indien hij dit niet deed, zal hij in de kerk nog eens vermaand worden, waarop hij weer veertien nachten krijgt alvorens de burgemeester hem er nog eens aan zal doen herinneren in de kerk. En als er drie dagen later nog steeds niemand is gekomen die hem betaald, mag hij voor de rechter en schepenen verschijnen en aantonen dat hij nog steeds op de betaling aan het wachten is.

De rechter, met goedkeuring van de schepenen, zal hem het onroerend goed worden terugbezorgd, desnoods met ophef en dwang, of zelfs met wapens zoals het recht van de Vrijheid van Walem voorschrijft. En indien iemand niets schuldig blijkt te zijn of de schulden reeds heeft afbetaald, dan zal dit ook in de kerk worden aangekondigd en zal hij kunnen terugvallen op de bescherming van het recht van de Vrijheid.

Vervolgens, dit zijn een deel van de privileges die de heerlijkheid toebehoren. Dit zijn dus de rechten in de heerlijkheid, van de heer of van zijn drossaard² over de vonnissen die hem worden voorgelegd op lijfstraffen of geldelijke boetes, over alle overtredingen die er zijn en die hij kan vaststellen, met andere woorden die hij schuldig kan bevinden of kan kwijtschelden, hoe of waar ze ook zijn voorgekomen nadat het vonnis ervan aan hem is geschonken door het recht van de Vrijheid.

65. Vervolgens, als in de heerlijkheid met de macht van de heer, of die van zijn drossaard, onguere lieden worden verbannen op lijf en leden met toestemming van de schepenen, moet de tijd van de verbanning gezet worden en dit niet voordat de zaak voor de schepenen gekomen is. En als de schepenen merken dat de verbannen persoon van de heerlijkheid in de Vrijheid van Walem gekomen is, zal met deze ook uit de Vrijheid van Walem verbannen, net zoals uit alle landerijen van de Landsheer van Duffel, indien de heer dit wil. Dit wil zeggen dat de heer de verbanning ook mag intrekken, net als de drossaard dit ook kan doen.

67. In de heerlijkheid mag de heer of zijn drossaard vonnissen vellen, zoals het recht van de Vrijheid dit voorschrijft.

68. Vervolgens, de heerlijkheid heeft van de heer het recht op haar water, haar warande, haar wild, haar wind en het gebruik van het land gekregen.

En omdat wij willen en ook begeren dat alle genoemde punten blijvend zijn en gerespecteerd worden tot in de eeuwigheid, zo hebben wij dit privilege bezegeld met ons zegel, en zo hebben de volgende edele heren ook gedaan: Diederik van Huerne, heer

1: Cijns is de betaling voor het gebruik van een grond aan de grondheer. Grondbezitters gaven (vanaf de vroege middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie) hun grond in leen aan pachters, die hen vervolgens dus cijns moesten betalen. In de vroege en hoge middeleeuwen was dit vaak in de vorm van arbeid op oogsten, maar vanaf de late middeleeuwen veranderde dit vaak in een geldelijke betaling. Het geleende (onroerend) goed kon gaan om een stuk land, maar eveneens om een molen, bossen, een visvijver, ...

2: De drossaard was de vertegenwoordiger van de heerser in een bepaalde stad of gebied.

Waelhem anno 1602 (5)

van Perwijs, Katerijn van Duffel, zijn levensgenoot, onze lieve en geliefde dochter, heerseres van Perwijs, dat zij als erfgenaam van de genoemde heerlijkheid gerechtigd is om haar zegel aan te brengen op deze brief samen met ons en we dit ook willen zien gebeuren.

En omdat wij alle punten die hier neergeschreven zijn bewaarheid willen zien voor de goede lieden van Walem, zullen de punten vast en ongebroken blijven door ons en onze nakomelingen zonder hier iets tegen in te kunnen brengen.

En wij, Hendrik Berthout, heer van Duffel, en Diederik van Hoerne, heer van Perwijs, betuigen dat als een zegel, of meerdere van de aangehangen zegels, ontbreken of gebroken worden, dat de beschreven punten daarom niet ongedaan gemaakt worden, noch gewijzigd kunnen worden, maar dat ze zullen blijven gelden in al hun macht en krachtigheid, zoals ze beschreven staan.³

En wij vragen onze lieve vriend en magen heer Jan, heer van Rotselaar, heer Gerard van der Heijden, heer van Boutersheim, heer Wouter van Duffel, heer Willen van Wijlre en heer Floris van Duffel, allen ridders, om hun zegel samen met het onze aan deze brief te hangen, zodat ze een legitieme oorkonde wordt.

En wij, Hendrik, heer van Diest, Jan, heer van Rotselaar, Gerard van der Heijden, heer van Boutersheim, Wouter van Duffel, Willem van Wijlre en Floris van Duffel, allen ridders, beantwoorden de vraag die onze lieve vrienden en magen en hebben bij deze ons zegel samen met het hunne aan de brief gehangen, die gemaakt is in het jaar des Heeren 1365.

*** herbevestiging van de oorkonden in 1414 ***

En hierna hebben de raadslieden en goede lieden van onze vrijheid van Walem ons nederig gevraagd om dit privilege en charter terug te vestigen en te bevestigen, waarop zij het privilege aan sommige van onze raadslieden hebben laten zien en wij dit gepast en redelijk vonden.

Daarom hebben wij het genoemde privilege terug bevestigd en gevestigd en met deze publieke brief is het terug geldig, zoals het hierboven beschreven is. En om er een geldige oorkonde van te maken,

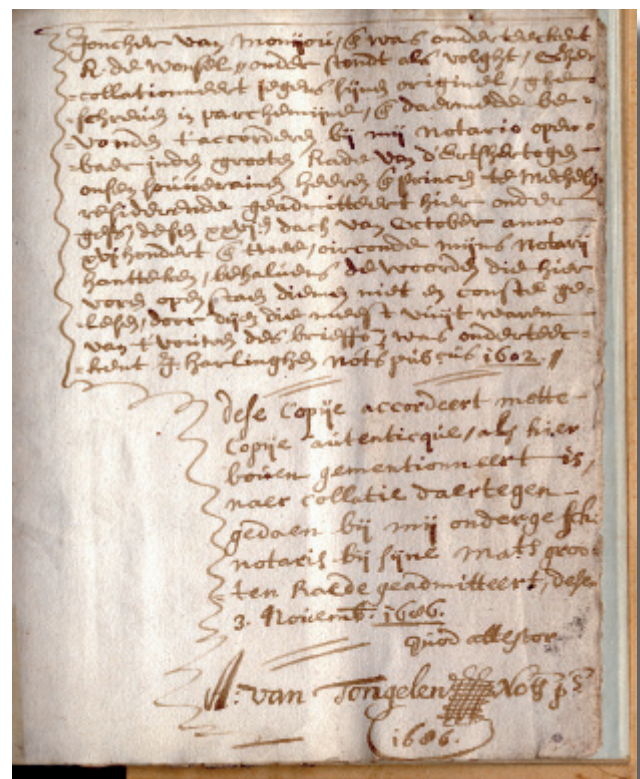
hebben wij ons zegel bevestigd in het jaar 1414, op de hiervoor genoemde plaats, met toestemming van mijn heer de Hertog (van Brabant), met de jonkheer van Montjoux hierbij aanwezig en ondertekend door R. Van Wonsel.

*** herbevestiging van de oorkonden in 1602 ***

Opgemaakt aan de hand van het origineel, geschreven op perkament, bevestigd door mij, openbare notaris in de Grote Raad van de aartshertog en onze souveraine heer en prins van Mechelen, gegeven op 26 oktober 1602. Een complete oorkonde met de handtekening van mijn notariaat, op de woorden die we niet konden lezen na, omdat deze door het vouwen van de brief vervaagd waren geraakt. Ondertekend door J. Harlinghen, publieke notaris 1602.

*** herbevestiging van de oorkonden in 1606 ***

Deze kopie komt overeen met de authentieke kopie, zoals deze hierboven vermeld is, herbevestiging gedaan door mij, de onderschreven notaris van zijne Hoogheids Groote Raad, op 3 november 1606. Ondertekend door: A. Van Tongelen, publieke notaris 1606.⁴

wh & nv

3: De gewoonte was dat een ontbrekend of gebroken zegel bij een oorkonde, het privilege ongedaan maakte. De heer maakt hier dus duidelijk dat het privilege geldig moet blijven, de latere herbevestigingen (zie verder) doen vermoeden dat ook de bewoners van Walem dit wilden verzekeren.

4: De originele oorkonde uit 1365 wordt dus herhaald in 1414, onder de hertogen van Bourgondië, en nog eens in 1602 en 1606, onder Spaanse heerschappij. Naar de reden voor de snelle herbevestiging in 1602 en 1606 kan slechts gegokt worden.

1968 : 50 jaar geleden

In 1968 wordt Martin Luther King vermoord, en Nixon wordt als 37e president verkozen van de V.S. In Vietnam krijgen we "Tet offensief" en op het atol Mururoa wordt de eerste Waterstofbom tot ontploffing gebracht. In Mexico hebben de zomerspelen plaats en voor de eerste maal hebben in Chicago de Special Olympics plaats, In België wordt het hellend vlak van Ronquères in gebruik genomen en in Leuven werden acties gevoerd voor "Leuven Vlaams". In Walem: de Meisjes Chiro verdwijnt, de Gemeentelijk Jongensschool krijgt centrale verwarming, Lange Zandstraat wordt verhard, de Zusters van Barmhartigheid vieren hun eeuwfeest en de rest.... lees je hieronder

25 januari 1968

Nog geen vonnis tegen Wielerbaan van Walem

Woensdagmorgen werd door de politierechtbank van Mechelen onder voorzitterschap van vrederechter Vermeulen, de zaak tegen de wielerbaan van Walem behandeld. Tijdens de zomer van '67 werd door de rijkswacht van Mechelen een onderzoek ingesteld tijdens een sportmanifestatie op de Walemse wielerbaan, ingericht door de Belgische Bond voor jonge wielrenners.

Het onderzoek wees uit dat meerdere wielervedstrijden werden betwist tijdens die namiddag, dat de baan in slechte staat lag, dat een gevallen en gewonde renner terug werd recht geholpen om de wedstrijd te vervolgen, dat de kleedkamers eerder op een stal geleken, dat de verbandkist onvoldoende was, enz.

Proces-verbaal werd opgemaakt omdat het gemeentereglement van Mechelen (de Walemse wielerbaan ligt inderdaad op grondgebied van Mechelen) werd overtreden omdat wielervedstrijden beneden de 15 jaar werden ingericht.

Wielervedbaanuitbater Schroeven werd verdedigd door Mr. Van de Velde van Mechelen, die niets weerhield op het proces-verbaal van de rijkswacht.

Hij had evenwel andere katten te geselen. Mr. Van de Velde wees inderdaad op andere sporten, waar de jeugd beneden de 15 jaar wel aan haar trekken komt. Hij citeerde voornamelijk voetbal waar aanvankelijk een minieme, en nu reeds een microben-klasse bestaat.

"En aangezien de K.B.W.B. slechts vergunningen aflevert van 15 jaar af en de populariteit van de wiel-

ersport anderzijds groter wordt, was het noodzakelijk " aldus MR. Van de Velde" dat ook iets gedaan werd voor jongeren beneden 15 jaar. "

Volgens de verdediging worden tijdens de sportnamiddagen ook andere sporten beoefend en wordt niet aan competitie gedaan. Mr. Van de Velde weerlegt de beweringen dat wedstrijden worden betwist en dat prijzen verbonden zijn aan de uitslagen. Trouwens voor de meetingen wordt geen publiciteit gemaakt.

De rechtbank gaf toe dat inderdaad twijfel bestaat of er wel of geen wedstrijden worden betwist.

Daarom dat de zaak verdaagd wordt naar een zitting van februari waar dan denkkelijk zal besloten worden een expert aan te stellen, die zal moeten uitmaken of er wielervedstrijden op een Walemse wielerbaan worden ingericht.

8 februari 1968

Netebedding wordt verlegd te Walem

Voorbij de brug van de rijksweg Brussel-Antwerpen te Walem maakt de Nete in de richting Ruppel een grote bocht naar rechts. De Nete is hier de natuurlijke grensscheiding tussen de arrondissementen Antwerpen en Mechelen. Enkele honderden meter verder zwenkt ze naar links.

Bij het aanleggen van de autoweg E10 moet een brug over de Nete gebouwd worden die vanaf het aansluitingscomplex Machelen de 41 ste zal zijn. De brug over de Nete tussen Walem en Rumst zal zeer breed worden, dubbel zo breed als de autoweg zal zijn, d.w.z. 200m, Dit komt door het feit dat deze schuin over de E10 zal komen.

Nu men toch met grote werken bezig is zal men de bedding van de Nete ook verleggen. De bocht voorbij Walem naar Rumst zal weggewerkt worden en de bedding rechtgetrokken. De huidige bedding zal gedempt worden met grond die men voor de nieuwe uitgraaft. Men begint met 6 van de 12 rijstroken te leggen, waarvan de eerste 10 voor 1970 voorzien worden. De zes resterende zullen in de loop van de volgende 10 jaren gebouwd worden.

in onze dagbladen

5 juni 1968

Onbekend vrouwenlijk opgevist te Walem

Dinsdagochtend rond 7 uur merkte de h. Jef Verhoeven, uitbater van de velodroom te Walem, in de walgracht van het fort te Walem langsheen de staatsbaan Mechelen – Antwerpen, een drijvend vrouwenlijk.

De plaatselijke politie werd hiervan op de hoogte gebracht. Door de diensten van de gemeente Walem werd het stoffelijk overschot van de vrouw opgevist.

Er werd geen enkele identificatiestuk gevonden, zelfs geen ring.

Het betreft hier een korpulente vrouw van middelbare leeftijd. Zij heeft rossig haar en meet 1,65 m. Zij was gekleed in een blauwe regenmantel, droeg voorts een groen kleed, blauw gebloemd, een lichtblauwe onderjurk en bruine schoenen. Ook had zij een kunstgebit.

1 september 1968

Feestelijke huldiging van twee onderwijzers te Walem door het gemeentebestuur

Het gemeentebestuur en de Walemse bevolking hebben zaterdag op bijzondere hartelijke wijze hulde gebracht aan hoofdonderwijzer Eugene Nauwelaers en onderwijzer Marcel Huygelen die op 1 september j.l. op rust gingen. Beiden hebben ruim 35 jaar in de gemeentelijke jongensschool van Walem hun beste krachten gegeven om de jeugd onderwijs en opvoeding te verstrekken.

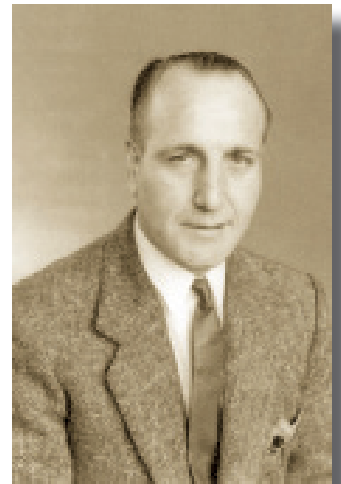

Alle middens en lagen van de bevolking waren tegenwoordig om dankbaarheid en waardering te tonen voor het vele goede en schone dat de heren E. Nauwelaers en M. Huygelen hebben gepresteerd.

Het begon reeds in de vooravond toen de twee gevierden op het Walems gemeentehuis werden ontvangen door het gemeentebestuur.

Burgemeester Th. Vinckx sprak er een hartelijk begroetingswoord, waarna de h. A. Rymenams, schepen van Onderwijs en Cultuur, in geestdriftige en waardebewoordingen het onderwijzerswerk van de twee gevierden in de schijnwerper plaatsten.

De heer E. Nauwelaers loofde hij ook vooral om de grote ernst en de schoonheid waarmee hij gedurende 16 jaar een voorbeeld onderwijzer was geweest, waardoor de gemeentelijke jongensschool een grote hoogte bereikte. Er werden geschenken aangeboden en een heildronk uitgebracht, waarna het gezelschap naar zaal "Terpsichore" trok voor de publieke huldiging.

De feestzaal was nokvol gelopen met geestdriftige oud-leerlingen en ouders die "hun" schoolbestuurder en onderwijzer dank kwamen zeggen. Deputé Fr. Morrens was eveneens van de partij evenals pastoor Robeyns en de voltallige CVP-groep o.l.v. burgemeester Th. Vinckx. Biezonder sympathiek werd de afvaardiging van de meisjesschool o.l.v. Jw. Honsia.

Het is een gezellige en sfeervolle huldigingsavond geworden, die reeds eerder was ingezet met een zoektocht voor de jeugd in Walem-dorp.

De gevierden en familie werden hartelijk welkom geheten, door het huidig schoolhoofd de H. Louis Schelkens. In een rijke waaier van nummertjes, gepresenteerd door de h. Gustaaf Daems, brachten oud-leerlingen een gezellig en volks huldigingsprogramma. De muzikale omlijsting werd passend verzorgd door "De Dino's".

Schoolbestuur Louis Schelkens dankte en huldigde namens de schoolgemeenschap hoofdonderwijzer Eugene Nauwelaers en prees zijn bewonderenswaardige schoolgeest, alsmede de stiptheid van onderwijzer M. Huygelen.

30 november 1968

Tentoonstelling

Zaterdag 30 november en zondag 1 december worden in de zaal Terpsichore te Walem de werken tentoongesteld van Paul Schroeven: schilderijen en stadszichten van bij ons en uit Duitsland, Zwitserland, Italië en Spanje.

Open van 10 tot 18 uur. Toegang gratis.

De vesting Mechelen

In de Gazet van Mechelen uit 1953 vonden we in een vervolgverhaal, door J.Uytterhoeven, over "De vesting Mechelen". Hierin beschrijft men de passen, de blokhuisen en de Spaanse forten van de XVI e eeuw. We belichten hier vooral de Walemse pas en het Blokhuis op de Oude Antwerpse baan. Aan de hand van een tekening van onze Walemse kunstenaar Albert Verbiest (naar P. Van Antwerpen - 1750) kunnen we al deze zaken wat duidelijker situeren.

DE VESTING MECHELEN

DE PASSEN in Mechelen

Onder deze benaming stonden bekend de rivierovergangen op de grenzen van het gemeentegebied gelegen. We zeggen "grenzen". Helemaal juist is dat niet, want sommige passen liggen niet precies op de grenzen zo oa. De WAELEHMESE PAS, achter de Galgenberg, doch daar de Vrouwvliet aldaar zich het meest leende tot het verdedigen der noordergrens die wat verder lag, werd eigenlijk de overgang der brede vliet als "PAS" gebruikt en ook alzo genoemd. Het woord Pas had de betekenis van "enge rivierovergang", een schakering van **VOORT of WADDE**.

Een "voort" was echter niet noodzakelijk "een pas". Een pas was een bewaakte voort, een voort waar men niet altijd vrij uitging zonder een paswoord of een toelating tot passeren. Alle passen liggen hier op de Vrouwvliet die niet eigenlijk de noordergrens der gemeente vormt doch er wel de strategische grens van was, zodat een pas ongetwijfeld van militaire betekenis was.

De Walemse pas

De oude Antwerpse Baan liep in oorsprong niet zoals nu langs het Blokhuis om, doch richtte zich recht op de Vrouwvliet langsheen de voet van de Galgenberg. Er was dus, sedert onheuglijke tijden, vlak achter de Galgenberg een voort door de Vrouwvliet die bekend stond als WAELEMSCHÉ PAS.

Eens door deze voort kwam men, doorheen het broek terecht op het andere gedeelte der Antwerpse Baan zoals we ze nu nog aldaar kennen. Ook deze voort kon door een draaiboom of hameide afgesloten worden.

De Waelhemse Pas geraakte in onbruik toen in 1492, wat verderop en langs de overkant van de Vrouw-vliet, het BLOKHUIS gebouwd werd en de oude baan dan langs daar werd verlegd. De plaats gelegen tussen de Galgenberg en deze verdwe-

Een tekening van Albert Verbiest naar P. Van Antwerpen uit 1750 geeft ons een mooi beeld van de ligging van de passen en blokhuizen rond Mechelen.

nen voort bleef echter nog zeer lang, als herinnering aan de oude tijden de benaming Waelhemsche Pas of eenvoudig Pas behouden. Volgende stadsrekeningen bewijzen dat deze passen bestonden: 1333-34: *Betaelt van Gravene op den pas te Waelhem wert*

1338-39: Betaelt Vanderameyden te vermakene ane
den Pas te Waelhem

1356-57: Item van Gravenneane den Waelhemsche
pas, item van Houten ter ameyden te selven passe

en de Waelhemse pas

Een aquarel van J.B. De Noter in 1852 van het Blokhuis tussen Walem en Mechelen, aan de monding van de Vrouwevliet in de Dijle.

Als onderschrift staat er te lezen:

"Blokhuis volgens eene schilderij van den ouden Kruysboog van 1507. 't Kasteel blauwen steen en de oude capel van Battel"

1377-78: *Betaelt van den weghene te makene ane den Walemsche Pas, van Kerren, van rize ende van hantwerke.*

1420-21: *Jan van Meerbeke ende 11 ghesellen met hem van timmerne op de Waelhemsche passe.*

DE BLOKHUIZEN

Er bestonden verscheidene blokhuisen buiten de stad Mechelen, die reeds zeer vroeg moeten ontstaan zijn. Zo zijn er een vier bekend: het blokhuis achter de Galgenberg op de Vrouwevliet, het blokhuis te Heffen, op de Zenne en het blokhuis op Pasbrug-Vrouwevliet.

Het groot Blokhuis achter de Galgenberg

Het grootste en sterkste aller blokhuisen stond aan de noordkant, langs de overkant van de Vrouwevliet, op de gronden die toen bekend stonden als Eikenvoorde, de aloude benaming van een voort door de Vrouwevliet. Het werd gebouwd in 1492, doch de kroniekschrijver Steylaert zegt ons dat er lang voordien reeds een houten blokhuis stond.

Een stadsdocument van 1496 zegt ons duidelijk waarom dit stevige blokhuis daar gebouwd werd:

"Die van Mechelen hun willende voorzien tegen de geduerigen twist met die van Antwerpen nopende het recht van den stapel waer door geduerigh van weder seydenveele moetwilligheden bedreven werden om elckanders commerschappen te verhinderen op de baene leyden naer Antwerpen, aen de brugge over de reviere de Vrouwevliete gemaect een seer steck fort, genaemt het Blockhuis, om de selve passage tegen alle insulten te bevrijden: dit fort wirde gemaect bij aenbestedinge ende alle desselfs costen betaelt door de Stadt, gelijckt uyt desselfs rekeningen te sien is, te vorenvoer den grondt geindomniseert sijnde den eygenaer Claus Op den Pas, weerd in de Catte."

Sedert 1492 werd de Oude Antwerpse baan langs het Blokhuis verlegd en geraakte de aloude Walemse pas in onbruik. Er bestond aldaar reeds eeuwen een zijweg welke de oude baan verliet aan de huidige Galgenstraat en zich richtte naar het Hof van Hoebergen, nu als Blauwensteen bekend.

Welnu, men verbond deze oude zijweg doorheen het

*Jan-Baptist De Noter.
Kunstenaar geboren te Walem in 1786.*

Blokhuis met het andere gedeelte der Oude Antwerpse Baan gelegen te Noorden der Vrouwvliet. Men noemt dit nieuwe blokhuis aanvankelijk eenvoudig "het Nieuw Werck". Schepenakte van 1566: "buyten de Cathelijne poorte bij dnyeuwerck aldaer" en "stuck lants gelegen buyten deser stadt bij dnyeuwerck opt hoochvelt aldaer geheeten de Hooge Schomme"

In 1914 bestond er nog een gedeelte van dit blokhuis namelijk een groot rond gebouw en de brug daarbij. Dit alles werd afgebroken gedurende de oorlogsjaren. Moderne vandalen zochten naar witte stenen om de gevel boven de nieuwe inkomspoort van de Stadsschouwburg te voltooiën en vonden die in het Blokhuis. De stenen kwamen nooit in die gevel terecht, doch wel in die van het Sint Jansgildenhuis in de Frederik de Merodestraat. Tot voor een vijftigtal jaren stond er nog voor het Blokhuis een stenen schildwachterhuisje. Nu nog draagt het veld waar het stond de naam van "Corps de Garde"

"Ick hebbe gezien" zegt Gootens in zijn Kronijck van Mechelen "in het jaar 1703 ten tijde van Spaensche oorlogen tussche de Fransen enden keyser met sijn geallieerde, dit blockhuys hebben versterckt met batterijen en canon ende dat de Fransen met selve aldaer als eene sluys het water stopten met balcken dicht op malcanderen gevoeght en dat sij daer met 200 mannen van het van het garnizoen van de stadt de wacht houden, die alle dagen afgelost wierden door welcke op stoppingen die geheele streke bewaertert wierdt tot ontrent Muysen toe, maeckende

soo eenen halve cirkel van water op de noortsijde."

In een studie "Het Blokhuis" verschenen in de annalen van de Oudh. Kring 1898, geeft Reydams ons een aantal bijzonderheden over het Blokhuis. De stadsrekeningen, zegt hij, melden omstandig de oprichting van het Blokhuis. Het verdrag der bouw werd dan 31 juli 1492 gemaakt tussen Filips Kerman, ridder Jan de Langhe, Jacob Robijns en Jan Geylinck, rentmeester, metser der metselarijen op de Vrouwvliet te leveren .

Te weten :

1) een toren met muren van 12 voeten dikte en een middellijn van 36 voeten

2) een bolwerk aan dezen toren waar de weg liggen zal, welke binnen de muren 40 voet lang en 30 voet breed zal zijn en de muren boven de snede, 6 voet dik, de hoogte naar gelegenheid van't werk

3) van het bolwerk tot in't hoogland zullen langs de 24 voet breeden weg, gemetselde muren zijn, boven de snede 6 voet dik met pilaren in't land met tafelmete gedekt .

4) onder den toren en bolwerk zal een spui zijn, 20 voet breed met blauwe zerken geplaveid.

Men vindt ook nog in de archieven, zegt Reydams, een verordening van voor de bewakers 12 Juli 1572:

"zullen sijleden (de bewakers) sonder eenighe van henlieden tsij man oft vrouwen te misseghen ofte te misdoen in eenigher maniere of henlieden eenich gelt, hout of anderssins aff te eysschen op pene van cassatie ende voorts op arbitrale correctie naer gelegtheit."

De oude Mechelaren moeten nogal ernstig dorstig geweest zijn . In die tijd kan men geen stadsverordening onder de ogen nemen met betrekking tot de leden van gilden en ambachten of een der voorziene punten in het verbod hun plichten te verzuimen . Zo ook weer deze verordening van 1572

" en sullen de voirs, knechten het voirs, blockhuys ofte de wachte desselfs oick niet mogen verlaten voordr dan met consente van voirs, casteleyn ende dat met luttel tijts allent om hun sake te doen ende geenssins om elders te gaen sitten drincken op pene van cassatien ende oick van lijstraff naer dispositie van saken ende naer dat sij langhe de wacht verlaten sullen hebben".

Deze verschansingen hadden in vredestijd een gezamenlijk garnizoen van 100 soldaten, onder bevel der communemeesters. In 1621 bekam het magistraat de toelating van Albert en Isabella om de forten te mogen versterken door ze met krijgslieden te bezetten. De burgers van Mechelen en de Staatse soldaten die het Blockhuis in 1580 bezet hielden stelden

*Het Blokhuis langsheen
de Vrouwvliet
tussen Mechelen en Walem
rond 1890.*

op 17 september van dit jaar een "doortochtsgeld" vast van ½ stuiver per persoon.

Het Blokhuis en eveneens het Donkske te Walem werden in 1583 door de Spanjaarden ingenomen. In 1607 werden er nogmaals werken aan het Blokhuis uitgevoerd en volgens de stadsrekeningen wordt het gevierd met anderhalf vat bier:

"Betaelt Aerd Van Hove voer onder halve tonne goet biers bij der Stadtsmetsters tsijnen huys

*gedroncken eende aen selven van Stadtswe-
ghen gejoint int regardt van de dilligentie bij
hun inder stadswercken gedaen ock mede
in plaetse van eenen mey ter oorsaecke van
de metselarijen bij hun aent voors blockhuys
gemneckt..."*

Het Blokhuis bleef nagenoeg in dezelfde toestand tot na de dood van Maria-Theresia, alhoewel het, sedert het maken van de nieuwe steenweg naar Antwerpen in 1704, het belang zijner ligging verloren had en ook niet meer onderhouden werd, zo was de kap van het dak op 31 juli 1742 ingevallen.

De oude toren zag zijn bolwerken afbreken die op 18 maart 1782 openbaar geveild werden en ter beschikking van het Bestuur der Schutterij gesteld.

Hiervan getuigt een brief van 18 mei 1785 aan de bevelhebber Cornet de Grez. Sedertdien werd het een magazijn voor buskruit en daarom stond het nog, tot de dag van zijn afbraak, bij het volk als "Poedermagazijn" bekend.

De ruïnes van het blokhuis nadat het dak in 1742 was ingevallen.

Het kegelspel

Het kegelspel is zeer oud. Reeds Homerus, de Griekse dichter en vriend (?) van alle humaniorastudenten maakt er melding van. In de middeleeuwen was het kegelen zeer populair: zowel leken als geestelijken, zowel mannen als vrouwen, zochten ontspanning in dit spel.

Welke filosoof zou verwonderd staan dat dit spel meer dan eens ontaardde in een wildemans gedoe dat voor poorters en vreemdelingen niet van gevaar ontbloot was.

Onze Mechelse wethouders waren op hun hoede en grepen op 5 oktober 1447 in . Samen met een verbod te gaan drinken buiten de jurisdictie van Mechelen namelijk op de **PAS VAN WAELEHEM** en Nekkerspoel werd de Mechelaar niet toegelaten daar te gaan kegelen en wel op een boete van 6 schellingen grote Brabants voor elke keer dat ze gesnapt werden.

Werd door deze ordonnantie het kegelen buiten de stad verboden, dan werd op 22 december het houden van kegelbanen dus ipso facto het kegelen in de stad verboden:

"Des vrydaeghs vor kersdach XXII december LII wert bij den gemeynen raide verboden ende ter poyen vutgeroepen datmen egheene kegelbane en houde noch hanteren bynnen der stad of vryheit van Mechelen in geene manieren opte verbeurte vanden oude keure".

Maar alle verboden ten spijt bleef het kegelspel in ere!

*Het kegelspel
in de Middeleeuwen*

Op 23 september 1892 werd de stapelplaats van schietpoeder naar het fort van Walem overgebracht en aldus viel de toren ledig.

Het gemeentebestuur was toen zinnens er een ziekenhuis voor de cholera -lijders van te maken en vroeg de kosteloze overgave aan de staat *"als hebbende geene stoffelijke waarde maar zijnde een geschiedkundige gedenkteeken der oude heerlijkheid Mechelen"*, doch deze willigde ze niet in en stelde het gebouw op een prijs van fr. 850,- en dan van fr. 400,- doch uiteindelijk is aan de billijke vraag recht gedaan op 4 december 1895.

De afstand werd door de wet van 27 juli 1896 goedgekeurd. De ontvanger der domeinen deed de overgave der sleutels op 20 juli 1896.

SPAANSE FORTEN VAN DE XVI EEUW:

Ten einde de stad tegen de uit het noorden oprukkende Geuzen beter te kunnen verdedigen, werden in 1585 door de Spanjaarden een aantal buitengehuchten van Mechelen totaal neergeblaakt en weggebroken.

Terzelfdertijd werden er, aan de noordkant van de stad een tiental nieuwe forten gebouwd

In 1621wendt het stadsmagistraat zich tot de aartshertogen om te klagen over de erbarmelijke toestand dezer forten en te vragen de mogelijkheid te willen nagaan om ze weder te doen herstellen omdat ze niet veel vertrouwen in de vrede schenen te hebben en de heren een terugkeer van de vijand vreesden.

"Ierst zijn de fortten geweest tot thien in getaele, als te weten van Krimpen, Battel, 't Blockhuis, Wayenbergh, Hairenschanse, Nieuwendijck, Pasbrugge, Spuyhuys, van Muysen endde Hevere, Waer van de ghene van Krimpen, Battel, Muysen en Hever; niet alleenlijck en dienendde ende sullen dienen tot convervatie van de voors, stadt Brabant ende in't besondere van de steden van Loven, Brussel ende anderen, tot de welcke anderssints connen de vijand hun excusien doen".

Uit deze memorie blijkt genoegzaam dat deze forten een meer dan Mechels belang hadden vermits toegegeven wordt dat ze moeten bijdragen tot beveiliging van het gehele hinterland.

Deze Mechelse forten waren tenslotte het uiterste en sterkste steunpunt van de zogenaamde Spaanse Linie, een soort van Maginot muur, samengesteld uiteenreeks schansen, bolwerken tussen Mechelen en Aarschot. Te Booischot, Pijpelheide draagt een plaats nog heden de benaming " Spaanse Linie".

In de stadsrekeningen vinden we nog wel af en toe enige algemeenheden over onze forten.

1632: *"Betaelt aen Lieutenant Sergeanten Corporaals en de gemene soldaten liggende op de forten onder de jurisdictie dese stede op de leechzijde gelegen. Mitsgaders tot Hever, Muysen ende Battel op de Riviere om te beletten d'overcompste van den vijand op de zelve riviere"*.

1634: *"Betaelt Peeter Van den Gheyne voir de leveringhe van drij metalen clockxkens de welcke gehangen zijn op de forten deser stede."* Dat waren alarmklokken zoals er ook hingen op de stadspoorten.

FORT van BIJSTERVELD te Walem

Stadsrekening van 1581-'82: *" Betaelt Karel van*

gebouwd werd. In ieder geval stond er reeds in de XVe eeuw, te Walem een stenen huis met een hoeve erbij, tussen de huidige pastorie en de Binnenbeek, bekend als Hof van Bijsterveld of Besterveld. In een Sijsboek van het Hanswijkklooster lezen we 1413 : "Goed geheeten Bijstervelt metten huyzen boven op den berch ende beneden ende metten boven gronden..." 1447: "Binnen die vrijheit van Walem, Bijstervelt met alle sine toebehoerten ende met enen boemgaerde daer voer gelegen".

Th. C. in zijn " Geschiedenis Van Walem", gewaagt hoegenaamd niet over het Fort van Bijsterveld , doch geeft ons een woorduitleg over het hof van die naam:

" Op het einde der XVIe eeuw werd Bijsterveld het eigendom van de familie Coxie die daar een speel-

Men vermoedt dat het Hooghuis te Battel behoorde tot een Spaans fort of schans, gebouwd op het einde van de 16de eeuw. In de 18de eeuw werden gebouwen toegevoegd. Bij kruisingen van land- en waterwegen ('passen') fungeerden ze ook als controlepunt voor o.a. de heffing van invoerrechten op goederen.

Brussel tymerman van dat de selve met twee gesellen gewrocht hebben aent fort van Waelhem"

Stadsrekening 1578-'80: *"Betaelt Caerle van Huffle tymerman met twee knechte gewrocht aen den draeyboom opt Bijstervelt bij Waelhem te makene met leveringhe van X rubben"*.

Stadsrekening 1584: *"Betaelt Carel van Huffel van dat selve met twee gesellen gewrocht hebben aent fort van Bestervelt tot Waelhem"*;

goed bouwde, ongelukkiglijk had dit kasteel veel te lijden tijdens de oorlog 1744-'48 en zoo groot was de schade dat de familie het liet slechten in 1754."

In 1603 had, don Alonso de Luna, bevelhebber van Lier, gevraagd om te Roosendael, bij Waelhem een verschansing op te werpen.

Welnu Bijsterveld lag wel dicht bij het klooster van Roosendael. De pastorie van Walem zou daarvan wel een overschot of een opvolgster kunnen zijn.

We weten evenmin met zekerheid waar deze schans

Inhuldiging monument

Op vrijdag 28 september 2018 werd het monument plechtig ingehuldigd, dit viel samen met de herdenking die de leerlingen van de Zonnebergen jaarlijk houden. Kransen werden neergelegd, en de Last Post en het volkslied werden gespeeld. Deze tekst werd voorgelezen tijdens de inhuldiging.

Op 1 augustus 1914 werd er in heel België gemobiliseerd: alle jonge mannen werden opgeroepen naar de kazernes. Vanuit Walem vertrokken er ongeveer 75 mannen, een groot aantal voor een klein dorp. Ze kwamen terecht in het Belgische leger bij verschillende eenheden.

Drie dagen later vielen de Duitsers het land binnen: de eerste wereldoorlog was begonnen. In de eerste weken werd er hard gevochten tussen de Belgen en de Duitsers. De gevechten vonden plaats rond Luik en in Vlaams-Brabant.

Als je in die eerste weken in Walem woonde, moet de oorlog veraf hebben geleken. Dat veranderde mogelijk als het bericht kwam dat de eerste Walemse soldaat gesneuveld was in Rotselaar.

Een paar weken later begonnen de Duitsers het fort van Walem te bombarderen, iedereen in het dorp nam de vlucht. Velen kwamen als vluchteling aan in Nederland en sommigen vluchtten zelfs door naar Engeland.

Het Belgische leger had zich ondertussen teruggetrokken achter de IJzer. Een aantal Walemse soldaten sneuvelden of raakten gekwetst. De gekwetste soldaten kwamen terecht in hospitalen achter het front, sommigen herstelden van hun verwondingen, anderen genazen niet en stierven.

Zo gingen jaren achter het IJzerfront voorbij.

In 1918 werd een grote aanval ingezet tegen het Duitse leger om ze definitief uit België te verjagen, dit had het nodige effect: op 11 november zwegen de wapens en was de oorlog gedaan. Van de mannen die in augustus 1914 uit Walem vertrokken waren of die er geboren waren, keerden er negen niet terug.

Maar elk dorp en elke stad had zijn gesneuvelden, en in de jaren na de oorlog richtte elke gemeente monumenten op om zijn gesneuvelden te herdenken.

Zo ook in Walem. Het monument aan de kerk van Walem werd opgericht in 1926. Toen werden er zes namen ingebeiteld: de zes namen van de soldaten die in Walem woonden toen de oorlog begon.

Bij de plechtige inhuldiging van het monument op 26 september 1926 werd een toespraak gehouden door Vital Schelkens de voorzitter van de Vlaamse Oud-Strijders. Hij vertrouwde het monument toe aan de gemeente. De burgemeester van Walem

aanvaarde dit vertrouwen.

Na een aantal decennia begon het monument deel uit te maken van het dorpszicht van Walem. Echter, weer en wind verweerden de zandsteen en de namen van de gesneuvelden werden onleesbaar. Een renovatie was noodzakelijk.

Recent heeft de gemeente Mechelen als opvolger van de gemeentelijke overheid van Walem aan wie het monument in 1926 was toevertrouwd, beslist om het monument te renoveren. Dit was ook de gelegenheid om drie extra namen toe te voegen aan het monument, de namen van de soldaten die in Walem geboren werden, alle drie inwoners van Mechelen, ze waren echter geboren en getogen in Walem.

Het gerestaureerde monument aan de kerk van Walem.

INHOUD

Editoriaal	3
de Ferraris kaart	4
Van Walem terug naar Roosendaal	8
De costuimen van Waelhem	10
1968: 50 jaar geleden in onze dagbladen	12
De vesting Mechelen en de Waelhemse pas	14
Inhuldiging monument	20